

LATIJN
LEREN LEZEN
les 1

RENÉ VAN ROYEN

LES 1 NEDERLANDS EN LATIJN

Onze eigen taal

Wanneer je wilt weten hoe onze taal in elkaar zit, moet je eens naar de volgende vijf zinnetjes kijken:

Het meisje ziet de roos.

De moeder geeft haar baby de fles.

Het hondje sloft naar het huis.

De buschauffeur wordt zeeman.

Het bootje zinkt.

Zoals je ziet, beginnen alle zinnetjes met een zelfstandig naamwoord. Want woorden waar in onze taal ‘de’ of ‘het’ voor kan staan, zijn zelfstandige naamwoorden. En dus zijn ‘het meisje’, ‘de moeder’, ‘het hondje’, ‘de buschauffeur’ en ‘het bootje’ allemaal zelfstandige naamwoorden. Ze staan vooraan in de zin en dat is niet toevallig.

Die plaats hebben ze te danken aan hun functie. Ze staan daar omdat al deze zelfstandige naamwoorden het onderwerp van de zin zijn en in onze taal is het nu eenmaal de regel dat het onderwerp bij dit soort zinnen op de eerste plaats staat. Dat is trouwens niet alleen zo in het Nederlands, maar ook in het Engels en het Frans. Een heleboel zinnen beginnen in die talen ook met een zelfstandig naamwoord dat het onderwerp is.

plaats één

Deze plaats is voor het onderwerp. Het onderwerp is een zelfstandig naamwoord dat in de zin de hoofdrol speelt. Je kunt een zelfstandig naamwoord herkennen door te kijken of er ‘de’ of ‘het’ voor kan staan. In alle zinnetjes is dat het geval zoals je ziet, want er staat ‘het meisje’, ‘de moeder’, ‘het hondje’ en ‘de buschauffeur.’

plaats twee

De tweede plaats is voor het werkwoord. Het werkwoord zorgt voor de ‘actie’ in de zin en staat in de regel op de tweede plaats van elke zin. Je kunt een werkwoord herkennen door te kijken of je er ‘ik’ of ‘wij’ voor kunt zetten zonder dat het gek klinkt.

plaats drie en vier

Op plaats drie gebeurt het. Wat je daar ziet staan, hangt af van het karakter van het werkwoord. Er bestaan in de taal vier soorten werkwoorden die alle vier om iets anders ‘vragen.’ En daar bedoel ik mee dat bij elk soort werkwoord speciale informatie hoort. Deze vier soorten werkwoorden hebben een type-aanduiding.

Het eerste soort werkwoord heet ‘overgangelijk.’ Dit soort werkwoorden ‘vraagt’ om een zogenaamd ‘lijdend voorwerp.’ In de zin ‘het meisje ziet ...’ wil je weten wat ze ziet. En wat ze ziet, heet het lijdend voorwerp. In het voorbeeld is dat ‘de roos’ en het staat op plaats drie.

Het tweede soort zijn de werkwoorden van ‘geven.’ Deze vragen op plaats drie van de zin om een zogenaamd ‘meewerkend voorwerp.’ In de zin ‘de moeder geeft ...’ wil je weten aan wie ze iets geeft. In de voorbeeldzin is dat dus ‘de baby’ en dit woord is dus het meewerkend voorwerp. Omdat je ook wilt weten ‘wat’ het meewerkend voorwerp krijgt, vraagt het werkwoord ook nog om een lijdend voorwerp. Dat is in deze zin ‘de fles’ en dat staat op plaats vier.

Het derde soort bestaat uit werkwoorden van ‘ruimte.’ Deze werkwoorden vragen om een voorzetsel. In de zin ‘het hondje sloft...’ wil je weten waar het hondje heen sloft. En dat leg je uit door middel van het voorzetsel ‘naar.’ Daarachter komt het zelfstandige naamwoord ‘huis’ en daarmee is de zin compleet. Het voorzetsel plus het zelfstandig naamwoord staan op plaats drie en vier.

Het vierde type zijn de ‘koppelwerkwoorden.’ Dat zijn werkwoorden vragen om informatie over het onderwerp. In de zin ‘de buschauffeur wordt ...’ wil je weten ‘wat’ hij wordt. Het antwoord is een zelfstandig naamwoord op plaats drie. Daar staat ‘zeeman’ en dat is het zogenaamde naamwoordelijk deel.

Je ziet dus allemaal zelfstandige naamwoorden met heel ver-

schillende functies. De ene keer is het onderwerp, dan lijdend voorwerp of meewerkend voorwerp. Het komt na een voorzetsel of het vertelt iets bij het onderwerp. Ook zie je dat de verschillende functies in onze taal aan bepaalde plaatsen in de zin gekoppeld zijn. Plaats en functie gaan in onze taal dus samen en daarom noem ik het Nederlands ‘een plaatsingstaal.’

Het vijfde zinnetje is simpel. Het werkwoord hier is ‘zinkt’ en dat is een werkwoord dat nergens om vraagt. De werkwoorden van dit type hebben niets speciaals nodig en daarom blijft de derde plaats bij dit soort werkwoorden leeg. Ze worden vaak ‘onovergankelijke werkwoorden’ genoemd.

In een schema ziet het er zo uit:

EERSTE PLAATS	TWEEDE PLAATS	DERDE PLAATS	VIERDE PLAATS
onderwerp	soort werkwoord		
Het meisje	ziet	de roos	
	overgankelijk	lijdend voorwerp	
De moeder	geeft	de baby	de fles
	van geven	meewerkend voorwerp	lijdend voorwerp
Het hondje	sloft	naar	het huis
	van ruimte	voorzetsel	
De buschauffeur	wordt	zeeman	
	koppelwerkwoord	naamwoordelijk deel	
Het bootje	zinkt		
	onovergankelijk		

OEFENING 1

Er komen nu een paar Nederlandse zinnen waar je deze vijf types werkwoorden in staan. Zeg bij elke zin om welke type het gaat. Voorbeeld: IJmuiden **ligt** aan zee - ligt: een werkwoord van ruimte.

1. Mijn vader **leent** zijn broer de motorzaag. 2. De monteur **repareert** het achterwiel. 3. De handdoeken **liggen** naast de wasmachine. 4. Deze moordzaak **is** een hoofdpijndossier. 5. Het vee **stierf**.

het Latijn

Het Latijn heeft dezelfde vijf soorten werkwoorden. Die ook allemaal om hetzelfde vragen als bij ons. Want ‘zien’ is in het Latijn ook een ‘overgankelijk werkwoord’ en dat vraagt net als bij ons om een lijdend voorwerp. En een Latijns werkwoord van geven vraagt om een meewerkend voorwerp èn om een lijdend voorwerp. Bij Latijnse werkwoorden van ruimte hoort zoals dat in onze taal ook gaat altijd een voorzetsel. In het Latijn bestaan ook koppelwerkwoorden die zoals je weet om een naamwoordelijk deel gaan dat iets bij het onderwerp vertelt. En er zijn in die taal ook werkwoorden die nergens om vragen.

Tot zover zitten de twee talen op dezelfde manier in elkaar. Maar daarna wordt het anders. Want het Nederlands is een plaatsingstaal en het Latijn niet. In onze taal hebben de woorden hun vaste plaats waaraan wij de functie van het woord zien. Want aan de plek in de zin kunnen wij zien of een zelfstandig naamwoord ‘onderwerp’, ‘lijdend voorwerp’ of ‘meewerkend voorwerp’ is. En dat is in het Latijn niet zo. Daar kunnen de woorden staan waar ze willen omdat de functie te zien is aan de uitgang, en die bestaat uit letters die aan het einde van het woord staan.

Neem het Latijnse zelfstandige naamwoord voor meisje. Als dat het onderwerp van de zin is, ziet het eruit als ‘puella’ (spreek uit *poe-él-la*). Dat woord bestaat uit twee delen, een stam en een uitgang. De stam is ‘puell-’ en daar zit de betekenis van het woord in. Daarachter komt de uitgang ‘-a’ en die uitgang legt uit dat het woord meisje in het Latijn onderwerp is. Het Latijn heeft dus een onderwerps-uitgang terwijl wij in onze taal een onderwerpsplaats kennen.

En als het meisje lijdend voorwerp is? Dan zet het Latijn achter dezelfde stam ‘puell-’ een andere uitgang. Een Romein schrijft dan ‘puellam’ en aan deze uitgang ‘-am’ ziet iedereen in zijn omgeving dat het meisje deze keer lijdend voorwerp is. Wanneer wij ‘puella’ en ‘puellam’ in het Nederlands willen vertalen, doen we dat door het woord ‘meisje’ op de juiste plaats te zetten. ‘Puella’ vertalen we door het woord ‘meisje’ vooraan op de onderwerpsplaats te zetten. En ‘puellam’ vertalen we door het woord ‘meisje’ op de lijdend voorwerpsplaats te zetten.

In het woordenboek staat **‘puella**, meisje. en dat is de onderwerpsvorm. Wanneer je met ‘puella’ wilt gaan werken, moet je eerst de stam weten. Die maak je door de laatste letter van de onderwerpsvorm weg te laten. Van de onderwerpsvorm ‘puella’ maak je dus de stam ‘puell-.’ Achter deze stam komen de uitgangen die het Latijn heeft voor de functies die een zelfstandig naamwoord kan hebben. En daarvan ken je er nu twee: de uitgang ‘-a’ voor het onderwerp en de uitgang ‘-am’ voor het lijdend voorwerp.

In de lijst hieronder zie je woorden die zich net zo gedragen als puella. Officiëel heten ze de zelfstandige naamwoorden van de eerste declinatie of declinatie I. Van deze woorden zie je helemaal links de onderwerpsvorm staan en in het midden de stam. De Nederlandse betekenis vind je rechts.

onderwerpsvorm	stam	betekenis
toga	tog-	toga (Romeinse mannenkleding)
casa	cas-	huis
amica	amic-	vriendin
Claudia	Claudi-	Claudia
vacca	vacc-	koe
aqua	aqu-	water
rosa	ros-	roos
femina	femin-	vrouw
terra	terr-	land
puella	puell-	meisje

OEFENING 2

Vertaal de volgende woorden in het Latijn. Voorbeeld: roos (lijdend voorwerp) rosam. Het Latijn gebruikt geen lidwoord en rosam betekent dus ‘de roos’, ‘een roos’ of helemaal zonder lidwoord als ‘roos’ maar altijd in de functie van lijdend voorwerp.

1. Claudia (onderwerp). 2. Huis (lijdend voorwerp). 3. Roos (onderwerp). 4. Vriendin (lijdend voorwerp). 5. Land (onderwerp). 6. Koe (lijdend voorwerp).

OEFENING 3

Vertaal het vetgedrukte woord in het Latijn en leg uit wat je doet. Voorbeeld: Het meisje ziet **de roos**. rosam, want roos is in de zin het lijdend voorwerp.

1. **Het meisje** ziet de roos. 2. De moeder geeft de baby **een roos**. 3. **Het land** voedt de koe. 4. Claudia heeft een **huis**. 5. **De vrouw** ziet **het water**.

niet de plaats, maar de uitgang

Omdat ‘puella’ en ‘puellam’ er zo anders uitzien, hoeven ze in de zin geen vaste plaats te hebben. Een Romein haalde onderwerp en lijdend voorwerp toch niet door elkaar! Wat er op die manier in het Latijn allemaal mogelijk is, zal ik je laten zien met een voorbeeld. Ik neem het zinnetje ‘het meisje ziet de roos’ en zal je laten zien op hoeveel verschillende manieren een Romein dat kan zeggen:

puella videt rosam
puella rosam videt
videt puella rosam
videt rosam puella
rosam puella videt
rosam videt puella

Deze zinnetjes betekenen allemaal ‘het meisje ziet de roos.’ En er was geen Romein die dat niet begreep. Er was wel verschil tussen de zinnetjes omdat het accent steeds een beetje anders ligt. Eerst ligt de nadruk op het meisje, dan op het zien en tenslotte op de roos. Maar verder is er geen verschil.

OEFENING 4

Vertaal nu de volgende zinnetjes in het Nederlands. Het Latijnse werkwoord is steeds een overgangelijk werkwoord en hoe je het moet vertalen staat er tussen haakjes achter. Voorbeeld: aquam vacca bibit (drinkt): de koe drinkt water.

1. Femina puellam videt (ziet). 2. Habet (heeft) casam puella. 3. Rosam alit (voedt) terra. 4. Claudia amicam videt (ziet).

vertalen

Bij het vertalen van het Nederlands in het Latijn moet je er dus op letten dat alle woorden de goede uitgang krijgen. En bij het andersom vertalen moet je erop letten dat alle woorden op de goede plaats komen te staan.